

ТЕМА 5 Визначення причин фінансової кризи на підприємстві на основі аналізу ділової активності, прибутковості та рентабельності

1. Аналіз ділової активності підприємств
2. Сутність та теоретична характеристика фінансових результатів та рентабельності суб'єкта господарювання.
3. Методика аналізу фінансових результатів підприємства.
4. Сутність та теоретична характеристика аналізу рентабельності підприємства.

1. Аналіз ділової активності підприємств

Ділова активність – це мотивований на макро- та мікрорівні процес управління ефективністю господарської діяльності суб'єктів економічних відносин, спрямований на забезпечення його розвитку, збільшення трудової зайнятості й ефективне використання всіх видів ресурсів з метою досягнення ринкової конкурентоспроможності й формування сучасного інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів ринкових відносин і національної економіки в цілому.

Методика аналізу ділової активності підприємства включає у себе:

- золоте правило економіки;
- коефіцієнти ділової активності.

При аналізі абсолютних показників зазвичай перевіряється виконання «золотого правила економіки»: темпи зростання прибутку повинні перевищувати темпи зростання виручки від реалізації, які в свою чергу повинні перевищувати темпи зростання активів.

$$T_{\text{ПП}} > T_P > T_{K(A)} > 100\% . \quad (1)$$

де $T_{\text{ПП}}$ – темп росту чистого прибутку, %;

T_P – темп росту обсягу реалізації, %;

$T_{K(A)}$ – темп росту авансованого капіталу (вартості активів), %.

Дане співвідношення означає наступний причинно-наслідковий зв'язок:

1) нерівність $T_{K(A)} > 100\%$ означає розширення масштабів діяльності підприємства, тобто ріст його економічного потенціалу;

2) нерівність $T_P > T_{K(A)}$ означає, що обсяги реалізації ростуть більшими темпами, ніж темпи росту економічного потенціалу, тобто відбувається підвищення ефективності використання активів підприємства та їхня віддача;

3) нерівність $T_{\text{ПП}} > T_P$ свідчить про прискорення зростання чистого прибутку та відповідно:

- якщо темп зростання чистого прибутку більше чим темп росту обсягу продажів, це може бути результатом зниження собівартості;

- якщо темп зростання чистого прибутку більше темпу росту авансованого капіталу (активів), а темп росту обсягу продажів – менше, те підвищення ефективності використання активів відбувалося тільки за рахунок росту цін на продукцію (роботи, послуги).

Розрахунок показників ділової активності підприємства дає змогу виявити місце та репутацію підприємства на фінансовому ринку, рівень ефективності використання фінансових ресурсів.

Показники розрахунку коефіцієнтів ділової активності представлені в таблиці 1.

Коефіцієнти ділової активності підприємства

№ п/п	Найменування коефіцієнта	Пояснення коефіцієнта	Формула розрахунку
1	Коефіцієнт оборотності активів	Дозволяє оцінити ефективність використання підприємством всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення.	$\text{р. 2000 } \Phi 2 / \text{р. 1300 } ((\text{Гр.3} + \text{Гр.4}) / 2) \Phi 1.$
2	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Показує, скільки разів у середньому протягом звітного періоду погашається дебіторська заборгованість.	$\text{р. 2000 } \Phi 2 / \text{р. 1125} - \text{р. 1155 } ((\text{Гр.3} + \text{Гр.4}) / 2) \Phi 1.$
3	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Показує, скільки оборотів необхідно підприємству для оплати наявної заборгованості.	$\text{р. 2050 } \Phi 2 / \text{р. 1610} - 1650 ((\text{Гр.3} + \text{Гр.4}) / 2) \Phi 1.$
4	Коефіцієнт оборотності запасів	Показує, скільки разів запаси перенесли свою вартість на готові вироби.	$\text{р. 2050 } \Phi 2 / \text{р. 1100 } ((\text{Гр.3} + \text{Гр.4}) / 2) \Phi 1.$
5	Період оборотності активів	Дає розрахункову кількість днів, за яку здійснюється повний оборот загальної вартості активів.	Кількість днів у періоді / Коа.
6	Період оборотності дебіторської заборгованості	Дає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, взятого дебіторами.	Кількість днів у періоді / Кодз.
7	Період оборотності кредиторської заборгованості	Дає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, отриманого від постачальників підприємства.	Кількість днів у періоді / Кокз.
8	Період оборотності запасів	Характеризує період часу, протягом якого запаси перетворюються в реалізовані товари.	Кількість днів у періоді / Коз.
9	Тривалість операційного циклу	Визначає, скільки днів у середньому потрібно для виробництва, продажу і оплати продукції підприємства.	$\text{ПОоз} + \text{ПОдз}.$
10	Тривалість оборотності оборотного капіталу (фінансовий цикл)	Показує, за скільки днів у середньому потрібно для повного обороту оборотного капіталу.	$\text{ПОоз} + \text{ПОдз} - \text{ПОкз}.$

2. Сутність та теоретична характеристика фінансових результатів та рентабельності суб'єкта господарювання

Фінансові результати діяльності підприємства - це різниця між величиною доходів та витрат діяльності підприємства.

Надалі, враховуючи зміни бухгалтерської звітності вітчизняних суб'єктів господарювання з переходом їх на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) наведемо формули формування всіх видів фінансових результатів діяльності.

Формула розрахунку валового прибутку (збитку) має наступний вигляд:

$$\text{ВП (ВЗ)} = \text{ЧД рп} - \text{СВ рп}, \quad (2)$$

де ВП (ВЗ) – валовий прибуток (збиток); ЧД рп – чистий дохід від реалізації продукції; СВ рп – собівартість реалізованої продукції.

Формула розрахунку фінансового результату від операційної діяльності (прибутку, збитку) має наступний вигляд:

$$\text{ФРод} = \text{ВП (ВЗ)} + \text{ІОД} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ІОВ}, \quad (3)$$

де ФРод - фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток, збиток); ІОД – інші операційні доходи; АВ – адміністративні витрати; ВЗ – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати.

Формула розрахунку фінансового результату до оподаткування (прибутку, збитку) має наступний вигляд:

$$\text{ФРдоп} = \text{ФРод} + \text{ДУК} + \text{ІФД} + \text{ІД} - \text{ФВ} - \text{ВУК} - \text{ІВ}, \quad (4)$$

де ФРдоп - фінансовий результат до оподаткування (прибуток, збиток); ДУК – доходи від участі в капіталі; ІФД – інші фінансові доходи; ІД – інші доходи; ФВ – фінансові витрати; ВУК – втрати від участі в капіталі; ІВ – інші витрати.

Формула розрахунку чистого фінансового результату (прибутку, збитку) має наступний вигляд:

$$\text{ЧФР} = \text{ФРдоп} - \text{Пп}, \quad (5)$$

де ЧФР - чистий фінансовий результат (прибуток, збиток); Пп – податок на прибуток.

Говорячи про фінансові результати діяльності підприємства, відмічаємо наявність двох їх видів: прибутки та збитки.

Рентабельність – відношення певного прибутку до показника, рентабельність якого розраховується.

3. Методика аналізу фінансових результатів підприємства

Методика включає аналізу фінансових результатів:

- горизонтальний та вертикальний аналіз доходів і витрат;
- аналіз звіту про фінансові результати;
- аналіз рентабельності (прибутковості) – див. питання 4.

Для **аналізу доходів** підприємства використовують дані з форми № 2, а також горизонтальний, вертикальний і трендовий методи аналізу. У таблиці 2 наведемо схему аналізу доходів підприємства.

Таблиця 2

Схема аналізу доходів підприємства

Найменування статей	Абсолютні величини, тис. грн.		Питома вага статей у сукупному доході, %		Відхилення		
	2	3	4	5	6	7	8
1. Доходи від операційної діяльності:	за попередній рік	за звітний рік	за попередній рік	за звітний рік	в абсолютних величинах 6 = 3-2	у структурі 7 = 5-4	темпи росту, % 8 = 3 / 2 · 100 %
1.1. Чистий дохід від реалізації продукції							
1.2. Інші операційні доходи							
2. Доход від участі в капіталі							
3. Інші фінансові доходи							
4. Інші доходи							
Сукупний дохід (ряд. [1 + 2 + 3 + 4])							

Даний аналіз дозволяє виявити основні тенденції у фінансово – господарській діяльності, а також головні напрями отримання доходів підприємством.

Надалі розглянемо **аналіз витрат підприємства**. Для аналізу витрат підприємства використовують дані з форми № 2, а також горизонтальний, вертикальний і трендовий методи аналізу. Відмічаємо, що аналіз витрат повинен включати дві складові: аналіз витрат згідно першого розділу форми № 2 та аналіз елементів операційних витрат. У таблиці 3 наведемо схему аналізу витрат підприємства згідно першого розділу форми № 2.

Таблиця 3

Схема аналізу витрат підприємства

Найменування статей	Абсолютні величини, тис. грн.		Питома вага статей у сукупних витратах, %		Відхилення		
	2	3	4	5	6	7	8
1. Собівартість реалізованої продукції	за попередній рік	за звітний рік	за попередній рік	за звітний рік	в абсолютних величинах $6 = 3-2$	у структурі $7 = 5-4$	темпи росту, % $8 = 3 / 2 \cdot 100 \%$
2. Адміністративні витрати							
3. Витрати на збут							
4. Інші операційні витрати							
5. Фінансові витрати							
6. Втрати від участі в капіталі							
7. Інші витрати							
8. Податок на прибуток							
9. Сукупні витрати (ряд. [1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8])							

Даний аналіз дозволяє виявити основні тенденції у фінансово – господарській діяльності, а також головні напрями здійснення витрат підприємством.

У таблиці 4 наведемо схему **аналізу елементів операційних витрат підприємства**.

Таблиця 4

Схема аналізу операційних витрат підприємства

Найменування статей	Абсолютні величини, тис. грн.		Питома вага статей у сукупних витратах, %		Відхилення		
	2	3	4	5	6	7	8
1. Матеріальні затрати	за попередній рік	за звітний рік	за попередній рік	за звітний рік	в абсолютних величинах $6 = 3-2$	у структурі $7 = 5-4$	темпи росту, % $8 = 3 / 2 \cdot 100 \%$
2. Витрати на оплату праці							
3. Відрахування на соціальні заходи							
4. Амортизація							
5. Інші операційні витрати							
6. Разом							

Наступною складовою методики аналізу фінансових результатів діяльності підприємства є **співставлення сукупних доходів та витрат**, яке здійснюється за підсумковими значеннями, що отримані у таблицях 2 та 3. Для такого аналізу використовують горизонтальний і трендовий методи аналізу. У таблиці 5 наведена схема аналізу сукупних доходів і витрат підприємства.

Схема аналізу сукупних доходів і витрат

Найменування статей	Абсолютні величини		Зміна	
	1	2	3	4
Сукупні доходи підприємства	за попередній рік	за звітний рік	в абсолютних величинах 4= 3-2	Зміна темпи росту, % 5= 3/ 2 · 100 %
Сукупні витрати підприємства				
Відхилення (тис. грн.)				

Аналіз звіту про фінансові результати (про сукупний дохід) проводиться в рамках горизонтального та вертикального аналізу по схемі, що наведена для аналізу майна (активів) (див. лекція 4, питання 1).

4. Сутність та теоретична характеристика аналізу рентабельності підприємства

Аналіз рентабельності підприємства – це аналіз відношення певного прибутку до показника, рентабельність якого розраховується.

Показники рентабельності в залежності від вибраної бази для співставлення поділяють на три групи:

1. Доходні показники рентабельності. Вони розраховуються як співставлення прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг), операційного прибутку, чистого прибутку до чистого доходу підприємства.

2. Витратні показники рентабельності. Вони характеризують суму прибутку, яку забезпечують понесені витрати (виробничі, комерційні, інвестиційні та ін.) у процесі діяльності.

3. Ресурсні показники рентабельності. Вони розраховуються, якщо необхідно визначити доходність ресурсів або капіталу підприємства.

Алгоритм розрахунку доходних коефіцієнтів наведено у таблиці 6.

Таблиця 6

Доходні коефіцієнти рентабельності підприємства

№	Найменування коефіцієнту	Формула розрахунку	Характеристика
1	Валова рентабельність продажу продукції	$\text{Ф№2, р.2090} / \text{Ф№2, р.2000}$	Показує розмір валового прибутку, отриманого підприємством з 1 грн. доходу від продажу продукції (товарів, робіт, послуг).
2	Чиста рентабельність продажу продукції	$\text{Ф№2, р.2350} / \text{Ф№2, р.2000}$	Показує розмір чистого прибутку з 1 грн. чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.
3	Рентабельність доходу від операційної діяльності	$\text{Ф№2, р.2190} / (\text{Ф№2, р.2000} + \text{Ф№2, р.2120})$	Показує розмір прибутку з 1 грн. доходу від операційної діяльності.

Ще одна група коефіцієнтів рентабельності, це витратні коефіцієнти. Відобразимо їх економічний зміст та формули для розрахунку у таблиці 7.

Витратні коефіцієнти рентабельності підприємства

№	Найменування коефіцієнту	Формула розрахунку	Характеристика
1	Рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)	$\text{Ф№2, р.2090} / \text{Ф№2, р.2050}$	Скільки отримано прибутку з 1 грн. понесених витрат. Розраховується відношенням валового прибутку до собівартості реалізованої продукції.
2	Рентабельність операційної діяльності	$\text{Ф№2, р.2190} / (\text{Ф№2, р.2050} + \text{Ф№2, р.2130} + \text{Ф№2, р.2150} + \text{Ф№2, р.2180})$	Скільки отримано прибутку від операційної діяльності з 1 грн. понесених витрат.
3	Рентабельність звичайної діяльності	$\text{Ф№2, р.2290} / (\text{Ф№2, р.2050} + \text{Ф№2, р.2130} + \text{Ф№2, р.2150} + \text{Ф№2, р.2180} + \text{Ф№2, р.2250} + \text{Ф№2, р.2255} + \text{Ф№2, р.2270})$	Відображає величину отриманого прибутку від звичайної діяльності з 1 грн. звичайних витрат.

Ще одна група коефіцієнтів рентабельності, це ресурсні коефіцієнти. Відобразимо їх економічний зміст та формули для розрахунку у таблиці 8.

Таблиця 7

Ресурсні коефіцієнти рентабельності підприємства

№	Найменування коефіцієнту	Формула розрахунку	Характеристика
1	Рентабельність підприємства (активів, виробництва)	$\text{Ф№2, р.2350} / \text{Ф№1, р.1300 (сер.)}$	Показує величину чистого прибутку, яка припадає на 1 грн. активів.
2	Рентабельність власного капіталу	$\text{Ф№2, р.2290} / \text{Ф№1, р.1495 (сер.)}$	Величина прибутку, яка припадає на 1 грн. власного капіталу.
3	Рентабельність залученого капіталу	$\text{Ф№2, р.2290} / (\text{Ф№1, р.1595 (сер.)} + \text{Ф№1, р.1695 (сер.)})$	Величина прибутку, яка припадає на 1 грн. залученого капіталу.
4	Рентабельність перманентного капіталу	$\text{Ф№2, р.2290} / (\text{Ф№1, р.1495 (сер.)} + \text{Ф№1, р.1595 (сер.)})$	Величина прибутку, яка припадає на 1 грн. власного капіталу та довгострокових зобов'язань.
5	Рентабельність необоротних активів (фондорентабельність)	$\text{Ф№2, р.2290} / \text{Ф№1, р.1095 (сер.)}$	Величина прибутку, яка припадає на 1 грн. оборотних активів.
6	Рентабельність оборотних активів	$\text{Ф№2, р.2290} / \text{Ф№1, р.1195 (сер.)}$	Величина прибутку, яка припадає на 1 грн. оборотних активів.